

відображення у її просвітительстві, її культурно-освітній, літературно-публіцистичній, науково-педагогічній, громадсько-політичній діяльності як специфічних формах пізнання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій. — К.: Наукова думка, 1996. — С.102-103.
2. Гринченко Б.Д. На беспросветном пути. Об украинской школе. — К., 1906. — 2-е изд. — С. 101.
3. Пінчук І.М. Освітня діяльність і педагогічні погляди С.Русової (1856-1940): Дис. ... канд. пед. наук. — К., 1994. — 201 с.
4. Русова С. Страннік Григорій Саввич Сковорода. Біографічний очерк. — Харків, 1894. — 32 с.
5. Русова С. М.П. Драгоманов, його життя й твори. — К., 1918. — 45 с.
6. Русова С. Суспільні питання виховання // Життя і знання. — 1929. — С. 161-163.
7. Русова С. Вибрані твори. — К.: Освіта, 1996. — 304 с.
8. Русова С. Мої спомини. — К.: Україна-Віта, 1996. — 210 с.
9. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. — Львів, 1990. — С. 93.

Микола ПАНТЮК (ЗМІСТ)

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОСТІ У МОЛОДІ В ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ТОВАРИСТВ “СОКІЛ”, “СІЧ”

Громадянське та патріотичне виховання займає важливе місце у виховній діяльності юнацьких та молодіжних товариств і об'єднань “Сокіл”, “Січ”, що були засновані в кінці ХІХ - на початку ХХ століття.

Уся культурно-просвітницька, тіловиховна робота цих товариств була побудована так, щоби виховати здорову тілом і духом людину, яка була б готова до боротьби за визволення свого народу з неволі, тобто патріота. Як відомо, українці Галичини, Буковини, Закарпаття знаходились під окупаційними режимами Австрії, Польщі, Румунії, Угорщини. Тому прагнення до визволення з-під ярма цих держав було об'єктивною умовою для патріотичного виховання молоді в названих організаціях і товариствах.

Гаслами для сокільського виховника служили ідеї Індржіха Фігнера, який казав: “Хай нас зв'язує в міцну родину любов до Батьківщини, любов до нашої справи. Будьмо ж товариством згідним, щоб нас не роз'єднували ні погляди політичні, ані релігійні... Заможний хай буде братом того, кому доля менше судила. Хто працює для добра Батьківщини розумово, хай буде ширим побратимом тому, в кого долоні вкриті мозолями від чесної праці...” [1]. Так сокільські виховники, опираючись на високі ідеали, плекали у душах своїх вихованців почуття любові, добра, справедливості, рівності, братерства, жертвовності.

У визвольній боротьбі поневоленої нації вирішальне значення мають чотири чинники, а саме: “1 — моральні прикмети нації, 2 — фізична сила та витривалість нації в боротьбі, 3 — непохитність волі до боротьби та 4 — ясно окреслений національний ідеал” [2].

Незламне прагнення сокільства до вищих ідеалів відображене у десятиох заповідях Сокола-Батька. Ці заповіді були основними орієнтирами у вихованні та самовихованні для кожного сокільського виховника, сокола чи сокілки.

Перша заповідь: “Сокіл – це символ Свободи”. Існує духовне та фізичне рабство-поневолення. Ніяка зовнішня сила не може зробити раба вільним, окрім нього самого. Поки раб не позбавиться своєї рабської психіки, поки не підніметься на вищий щабель фізичної і духовної культури, поки не виховає у собі прагнення невпинно боротися за свою свободу, доти всі зовнішні намагання будуть марними.

Друга заповідь: “Сокіл намагається виховати здорове тілом і духом молоде покоління української нації”. Основоположник сокільства М.Тирш вважав, що ознакою зруйнованого й хворого суспільства є розбещений егоїзм і брехня. Поневолена нація не тому поневолена, що така її доля, а тому, що вона не має в собі здорового і міцного ядра, біля якого згуртувались би її кращі сили. Лише здорова нація здатна до оборони та здобуття своєї незалежності. Сокільство прагнуло виховати нове здорове покоління для служби власній нації.

Третя заповідь: “Сокил — це свідомий, карний громадянин української нації”. Сокильство плекало розуміння істинного демократизму, що базується на виконанні національних обов’язків. Брак свідомості своїх обов’язків перед нацією є ознакою хиткого, нерозвиненого характеру людини. Сокильство хотіло бачити в своїх лавах свідомих громадян власної нації.

Четверта заповідь: “Сокил вчиться єдності, карності й послуху, стаючи в ряд-чоту”. Сокильство було школою, де основою виховання була “сила й порядність, чинність і витривалість, моральність і карність, любов до Батьківщини, любов до свободи”. Тому сокильство прагнуло бути гармонійним великим цілим, витвореним з окремих одиниць, у якому кожен знає своє місце.

П’ята заповідь: “Сокил слухає лише наказу своєї виборної старшини”. Звідси випливає, що основою нормального життя та співпраці в людській громаді є добровільне підпорядкування своєї волі — волі своїх обранців.

Шоста заповідь: “Сокил пам’ятає, що світ посідає той, хто його здобуває, ділами — а не словами, не плачем, а мечем, байдужі гинуть, нероба стає рабом, не лебедіти, а стреміти”. Звідси — чим вища мета, тим більше праці і витривалості вона вимагає.

Сьома заповідь: “Сокил дбає про: народну честь, сміле око, сильні груди, мало слів, багато діл. Кожен сокил і сокилка усвідомлював, що він є частиною великого народу, що його фізичне і духовне здоров’я є не тільки його надбанням, а й служить на благо всій спільноті”.

Восьма заповідь: “Сокил любить Україну”. Ця заповідь вимагала виховання почуття правдивого патріотизму, в якому любов до Батьківщини мусить виявлятися не на словах, а в щоденній непомітній праці.

Дев’ята заповідь: “Сокил вірить, що працею й злукою здобуває народові свободу”. Це свідчення того, що лише наполеглива праця в єдності може привести до світлої і величної мети — свободи, незалежності, демократії.

Десята заповідь: “Сокил знає тільки один клич українця: Все вперед! Всі враз” [2].

Цей девіз голова “Сокола” Іван Боберський пояснював так: перші слова девізу “Все вперед!” “взивали, щоб над собою постійно працювати, не лінуватись, не гаяти часу даремно, не відкладати роботу на пізніше, але дбати і журитись про своє здоров’я, про свій розум і про своє майно. Правдивий сокил є рухливий, швидко думає і швидко виконує. Він дбає, щоби був сильний і здоровий, щоби був відважний і свідомий, щоби був підприємливий і ощадний. Сокил — це новий українець, який сміло зміряться своїми прикметами з англійцем, французом, німцем. Сокил хоче працювати, боротись і приносити користь, щоб український народ дорівнював великим народам.

Ще два золоті слова: “Всі разом!” Цей зазив збирає українців без різниці віку, майна і знання, молодь і старших, селян і міщан, рільників і робітників та інтелігентів, хлопців і дівчат, мужчин і жіноцтво в одну велику родину... хоче навчити українців єдності і карності, лучности зі своїм власним провідником” [3].

“Сокил” мав свою мету і високу ідею. Він був довголітньою практичною школою національно-громадського співжиття в найрізноманітніших його виявах. Сокильський ідеологічний курс звичайно був трьохступеневий: нижчий або початковий, обов’язковий для всіх членів товариства, середній — для виховників сокильських гнізд, вищий — для відповідальних сокильських працівників. Сокильська ідеологія мала реальний і практичний характер. Існувала засторога проти нагромодження “великої купи великих слів”. Батько українського “Сокола” Іван Боберський висловив увесь зміст руховика-сокола так: “гарний і добрий український громадянин і оборонець” [4].

Фізичне і моральне здоров’я було запорукою вірного служіння Батьківщині. Соколи вважали, що той, “хто є свідомий своєї фізичної сили і вміє нею як слід орудувати, стає певнішим себе, стає відважним. Певність себе й відвага — це духові прикмети тісно залежні від фізичного стану людини, є, отже, прямим і безпосереднім наслідком доцільного фізичного виховання” [5].

У своїй статті “Сокильство і спорт” Федір Мороз підкреслює, що фізична сила є матір’ю щирості, “бо сильна людина не має потреби послуговуватися підступом. Той, хто почуватється сильним має все відвагу виступати явно, відверто. Вслід за цим бридиться підлогою і брехнею” [6].

Важливу роль у моральному відродженні та вихованні патріотизму відіграла сокильська

дисципліна. Вона була таємницею всіх сокільських успіхів, силою сокільської організації. Її головним завданням було: “впливати на кожного сокола і сокліку так, щоби поведився морально й гідно, щоби без надуми й викрутів ставав на службу народові, щоби служив добру і правді... Сокільська дисципліна мусить приборкувати нашу вроджену анархічну вдачу, мусить зробити нас здисциплінованими членами організації і здисциплінованими членами нації [6].

Особливе значення для патріотичного виховання молоді, формування її громадськості мали сокільські та січові свята. Їх влаштовували досить часто окремі коші, повіти, навіть доктор Кирило Трильовський, а пізніше — Український січовий союз. Через два роки після заснування першої “Січі”, коли січовий рух почав охоплювати більшість сіл Снятинського, Коломийського, Городенківського повітів, було проведено в червні 1902 року перше Січове свято. Друге Січове свято відбулося 23 червня 1903 року в Коломиї, в липні 1904 року січовики з’їхалися до Станіслава, а на четверте — 12 липня 1906 року — знову до Коломиї. Великий Січовий Здвиг відбувся 31 травня 1909 року в Коломиї на честь гетьмана Івана Мазепи й до 200-ліття битви під Полтавою. П’яте Січове свято відбулося в червні 1911 року в Станіславі, наказним отаманом якого був Гриць Федюшка-Богун, шосте — одне з останніх Січових свят — відбулося в Снятині 12 липня 1912 року. В 1914 році було проведено спільний Краєвий Січово-Сокільський Здвиг [7].

На перше Січове свято в Коломиї з’їхалося чимало членів січових товариств з усього краю, а також гості з Буковини та Східної України. Делегати з Наддніпрянщини були на Січових святах найбажанішими і найдорожчими гостями. Приміром, у 1906 році серед гостей Січового Здвигу був відомий письменник і бандурист Гнат Хоткевич з Харкова, в 1909 році — письменник Михайло Коцюбинський, в 1912 році — делегат “Просвіти” з Катеринославщини Хома Сторубель.

На Січових святах виступали також Василь Стефаник, Михайло Павлик, Андрій Чайківський, Лев Бачинський, Микола Лагодинський, також приїздили д-р Рібарж із Триєста, голова словінських “Соколів” д-р Цар із Загреба.

Основними елементами Січового свята був січовий похід вулицями міста та спільне виконання усіма учасниками свята гімнастичних вправ на місцевому спортивному майдані чи міській площі. Такі масові заходи завжди проводились у супроводі січових оркестрів, а якщо це була гуцульська “Січ”, то перед музикантами марширували трембітники. На закінчення влаштовувалась забава з танцями, або театральна вистава.

Ось як висловлював в одному з листів до дружини свої враження про Січове свято 1909 року в Коломиї Михайло Коцюбинський: “Це щось таке гарне і величне, що трудно описати. Це ціле військо, кілька тисяч і Трильовський за генерала... “Січ” вітала гостей, між іншим мене...” [8].

З нагоди 100-річчя з дня народження Тараса Шевченка в 1914 році теж було проведено Січове свято. Напередодні відбувся святковий концерт, перед яким виголосив привітальну промову К.Трильовський. Він висловив надію на національне визволення: “Може вже й недалеко хвиля, коли ми зможемо нашими шоломами зачерпнути води з Дніпра-Славути, води, змішаної з кров’ю наших ворогів!.. Може вже й недалеко та хвиля, коли прийдеться нам погострити багнети крісів наших до каміння на Тарасовій могилі!...” [9].

На другий день, 28 червня 1914 року, вулицями стародавнього Львова святковим маршем пройшла велика кількість соколів, січовиків, пластунів. Саме на цьому сокільсько-січовому святі вперше вулицями Львова пройшло 500 січових стрільців, одягнутих у військові однострої зі зброєю в руках, які започаткували новітнє українське військо — Українських Січових Стрільців.

При вигляді українського війська, яке марширувало вулицями Львова, українців охопила велика радість та піднесення духу. На початок свята діяло вже 96 стрілецьких секцій в Галичині. [10]. Кошовим товариства “Українські Січові Стрільці” став відомий громадський діяч д-р Володимир Старосольський, осавулом — Дмитро Катамай.

Цей Здвиг показав львів’янам і всій Австро-Угорській імперії ознаку незнищеності українського духу, наявність могутньої потуги українських національних сил, що борються за визволення з-під імперського гніту.

Основним завданням, що ставилося в галузі патріотичного та громадського виховання, було формування людини-громадянина, людини-патріота своєї Батьківщини.

Засоби, які використовувалися для втілення цього завдання у життя, були різноманітними: національна символіка, рідна мова, організація січових та сокільських свят, бесіди (“тутірки”), мандрівки в природу, таборування, видавництво своїх часописів, співана поезія тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сокільське виховання. Український Сокіл. Часопис союзу українського сокільства за кордоном. — Число 10, березень, 1935.
2. Прохода В. Сокільство та військо. Український Сокіл. Одноднівка союзу українського сокільства за кордоном для вшанування 40-ліття діяльності Сокола-Батька у Львові.
3. Боберський І. Українське сокільство 1894 - 1939. — Львів, 1939. — С.11-12.
4. Прохода В. Руханка та спорт. Український Сокіл. Листок союзу українського сокільства за кордоном. Ч.5/6. Прага, 1934, — жовтень.
5. Сокільські вісті. — Львів, 1933, — січень-лютий, №1, — С.2.
6. Сокільські вісті. — Львів, 1934, — листопад, №7-8, — С.2.
7. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф. 847, оп. 1, спр. 1. — С.1.
8. Свобода (Нью-Йорк), 1964, — 27 серпня.
9. Трильовський К. З мого життя... (уривок зі спогадів) Гей там на горі “Січ” іде!.. Пропам’ятна книга “Січей”. Зібрав і впорядкував П.Трильовський. Едмонтон, 1965. — С.51.
10. Крип’якевич І. Історія України з найдавніших часів до року 1923. — Львів, 1935 — С.752.

Ірина МИЩИШИН (ЗМІСТ)

КАТОЛИЦЬКА АКЦІЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЯ МОРАЛЬНОГО САМОВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (Галичина, поч. ХХ ст)

На початку ХХ ст. у Галичині завдяки старанням прогресивної громадськості і духовенства процес національного відродження українського народу набуває більш ширших обсягів і поширюється у різноманітні сфери суспільного життя. Поряд із відкриттям рідномовних навчально-виховних інституцій, розробкою теоретико-методологічних засад теорії національного виховання важливу роль у плані піднесення рівня національної свідомості українського населення відіграла організація різноманітних молодіжних товариств, як світського, так і релігійного характеру. До складу першої групи слід віднести “Пласт”, “Січ”, “Сокіл” і ряд інших молодіжні об’єднань. Метою цих організацій був фізичний розвиток молоді, утвердження її національних переконань та поглиблення духовності. У наступну групу товариств входили такі організації, пріоритетними завданнями яких виступали формування духовно багатой і національно свідомої еліти краю. Це насамперед Марійські Дружини, Католицька Акція, Українські Католицькі Союзи, Обнова, Євхаристичні Союзи, церковні братства, апостольства і т.ін. Поряд із ґрунтовним морально-релігійним вишколом ці товариства активно займалися просвітньою, виховною і добродійною діяльністю.

Найбільш всеохоплюючим і централізованим серед цих товариств було об’єднання - Католицька Акція. Саме вона стала інтегруючим чинником всезагального молодіжного католицького руху, розпочатого Папою Пієм ХІ, який багато уваги приділяв співпраці мирян і духовенства, християнському вихованню молоді. З цією метою 2 жовтня 1923 р. під патронатом св. Франциска він засновує нове об’єднання — “Католицьку Акцію”. Характерною рисою Католицької Акції була її повна автономія і незалежність від будь-яких політичних партій. Керівництво Католицькою Акцією здійснювала виключно церковна влада. Після того, як подібні організації були створені у Франції, Бельгії, Італії, Голландії, їх започаткували і в Галичині, де вони проіснували до 1939 р.

Характеризуючи основне завдання Католицької Акції Папа Пій ХІ підкреслив: “Католицька Акція - це співпраця мирян в єрархічному апостольстві католицької Церкви для оборони засад віри й моралі як також розвитку доброї й корисної суспільної діяльності під проводом церковної єрархії, обнова католицького життя в родині й суспільності” [5, 2]. Отож, метою Католицької Акції є ушляхетнення людини, її внутрішнього світу шляхом морально-релігійного та суспільного виховання, тобто прищеплення правдивої побожності, “глибокого пізнання здорової науки, чистоти обичаїв” [3, 101]. Учасники Акції також